

צנזורה עצמית בנושאי התאבדות ואונס החלטה יוצאת דופן של ועדת העורכים, 1960

טל שטרסמן-שפירא

ח"נ,

הרינו מתכבדים בזה להודיעכם, שבאסיפת ועדת העורכים מיום 10.1.60 אושרה פה אחד החלטה של ועדת משנה בהרכב החברים א' דיסנצ'יק וג' שוקן, בדבר הגבלות על פרסום מקרי התאבדות ואונס. רצ"ב ההחלטה.

בברכה

מ' רון

מזכיר כללי

החלטת ועדת העורכים בעניין הגבלות על ידיעות בעניין התאבדות ואונס.

התאבדויות

א. בכל ידיעה על התאבדות, פרט למקרים שיוסברו להלן, לא תוזכר עובדת התאבדות אלא ישתמשו באחד הביטויים הבאים: "מת בנסיבות טרגיות", "מת באופן פתאומי", "מת באופן בלתי צפוי".

ב. לא יתנתן שום תוספת על אופי המוות ועל אופן הביצוע ועל המניעים של ההתאבדות. לא יתפרסמו תמונות של המתאבדים ושל דירותיהם וכו'. לא יצורף משפט כגון: "השאר אחריו מכתב". מותר לציין שהנפטר השאר אחריו משפחה.

ג. גם במקרה של התאבדות של משפחה שלמה, שלגביה יתכן שחלק מבני המשפחה נהרגו על ידי אחד מהם, לא ייזכרו עובדות ההתאבדות או הרצח כי אם יתפרסם: "משפחה... נמצאה מתה, סבורים שמתו בנסיבות טרגיות". גם במקרה זה אין להוסיף כל פרטים על אופן הביצוע, המניעים, תמונות וכו'.

ד. גם במקרה שהמתאבד היה לפני כן בחדשות בקשר לפרשיות אחרות, לא ידווחו על מותו כהתאבדות, אלא שוב ישתמשו במונח "מת בנסיבות טרגיות" או כדומה.

ה. רק במקרים של התאבדות על רקע צבאי – בטחוני, פוליטי, בגידה ופילי יזכירו את דבר ההתאבדות במפורש, מבלי לפרט את הצורה ופרטי הביצוע.

ו. אותו יוצא מן הכלל יונהג לגבי מקרי התאבדות המובאים לבירור משפטי במישרין או בעקיפין. אז ישתמשו העיתונים במונחים שהשתמשו בהם השופט, או הצדדים בעת מהלך המשפט.

ז. ניסיון להתאבדות: ייאמר כי נעשה ניסיון להתאבדות, אך פרט לעובדה זו לא יזהו את האישי שניסה להתאבד, אף לא בראשי-תיבות. יינתן רק הגיל, המין והסיבה המשוערת.

ח. אם ניסיון ההתאבדות לא נסתיים במוות בשלב הראשון, אך המנסה

ב-10 בינואר 1960 התקיימה בתל-אביב ישיבה מיוחדת של ועדת המשנה של ועדת העורכים, בהשתתפות שני עורכי עיתונים בכירים: מר אריה דיסנצ'יק (העורך הראשי של העיתון מעריב) ומר גרשום שוקן (העורך הראשי של העיתון הארץ). ועדה זו מונתה אד-הוק על ידי גוף שנקרא "ועדת העורכים", שמנה בעת ההיא 23 עורכים ראשיים של עיתונים שיצאו לאור בישראל. ועדת המשנה



אריה דיסנצ'יק

הוקמה לצורך קבלת החלטה יוצאת דופן על צנזורה עצמית. העורכים נטלו על עצמם הגבלות על כמות הידיעות שתתפרסמה בעיתונות הכתובה בנושאים הקשורים למקרי התאבדות ואונס וניסוחן.

בעבודה לקבלת תואר דוקטור שנכתבת במחלקה ללימודים עבריים ויהודיים שבאוניברסיטת Paris 8 בהנחייתו של פרופ' גדעון קוז, נבדקים, בין היתר, הרקע והיבטים שונים של קבלת החלטה, בניסיון לברר אם היא יושמה בפועל, ואם כן – האם הייתה לכמות ולאופי הפרסומים השפעה על כמות ואופי ההתאבדויות ומקרי האונס בפועל. החלטה התקבלה בעת שעלו לארץ מאות אלפי עולים מעדות שונות. היו אלה שנים של שינויים רבים ומשמעותיים בהרכב אוכלוסיית המדינה ובאופיה, והאקלים הפוליטי, התרבותי והחברתי אפשרו את קבלת החלטה באותו זמן. מאמר זה מביא תיעוד ומסמכים ומציג שאלות על הרקע לקבלת החלטה ועל יישומה.

ההחלטה

להלן המסמך שנשלח מוועדת העורכים למערכות העיתונים. בתאריך 21 בינואר 1960 הוא נשלח לעיתונים שעורכיהם היו חברים בוועדת העורכים וב-24 בינואר 1960 הוא הועבר לעיתונים ולכתבי עת נוספים:



גרשום שוקן

יש שני תפקידים מרכזיים: להביא אינפורמציה ולחנך את הקורא, ולכן "עיתונים המכוונים ידיעות רק מפאת הסנסציה שבהן, לא לפי הרצון לחנך את הקוראים – עושים משגה"⁵. הגיוני שהשקפה מעין זו עמדה בבסיס החלטת הצנזורה של ועדת העורכים, אך במפתיע דווקא אריה דיסנצ'יק, ממקבלי ההחלטה, הביע דעה שונה. מרדכי נאור כתב: "הרצינות, האמינות וראיית העיתון כגורם מחנך הם נושאים שליוו את העיתונות הישראלית כל אותו עשור [שנות החמישים]. היו עיתונאים שהצהירו בגלוי כי הם בעד הגבלות מרצון, כדי לסייע למדינה בביטחון, בקליטת העלייה ובייצוב הכלכלה". הוא הביא מדברי דן פינס, מבכירי העורכים בעיתון דבר, שכתב ב־1958: "אייחל ואתפלל לשני דברים: להכשרת העיתונאי ולהגבלת העצמית של העיתונות"⁶.

האזכור המוקדם ביותר של ההחלטה של הוועדה לענייני התאבדות ואונס של ועדת העורכים נמצא במזכר מתאריך 8 בינואר 1960 של ועדת עורכי העיתונים היומיים במדינת ישראל, ועליו חתום מר משה רון, "מזכיר כללי". תוכנו: "א"נ, הרינו מתכבדים להזמיןכם בזה לפגישת הוועדה לענייני התאבדות ואונס. הפגישה תקיים ביום שלישי, י"ב בטבת, 12 בינואר 1960 בשעה 5 אחה"צ, בבית סוקולוב"⁷. כעבור יומיים, ב־10 בינואר 1960, נשלח מזכר נוסף שמודיע כי הפגישה המתוכננת נדחתה ביומיים, ל־14 בינואר 1960, ובה "תקיים התייעצות של ועדת העורכים בקשר לפרסום מקרי התאבדות ואונס בעיתונות בהתאם להצעות המצורפות של מר ג' שוקן וא' דיסנצ'יק"⁸. אלא שהחלטתה של ועדת העורכים התקבלה בתאריך 10 בינואר 1960 בידי שני העורכים, שהיו חברים בוועדת העורכים באותו זמן, ופעלו כ"ועדת משנה".

באותו יום, 10 בינואר 1960, כתב אריה דיסנצ'יק מכתב לנשיאות ועדת העורכים: "בהתאם להחלטת ועדת העורכים, נתכנסה הוועדה בהרכב מר ג' שוקן והח"מ (מר עמית נעד) וסיכמנו את ההצעות הבאות בקשר לפרסום מקרי התאבדות ואונס בעיתונים". לאחר פירוט עיקרי

להתאבד ימות לאחר ימים בבית החולים, ישתמשו במונח: "מת בנסיבות טרגיות" מבלי לקשור את הידיעה הזו עם הידיעה הקודמת על ניסיון ההתאבדות.

ט. במקרים קונקרטיים, כגון: גופה שנמשתה מהירקון ודרושה עזרת הציבור לזיהוי הגופה, שוב תינתן העובדה שהגופה נמשתה, הגיל המשוער והנחת המשטרה שהאיש "מת בנסיבות טרגיות".

אונס

א. לא להשתמש במונחים אונס או מעשה מגונה. בכל המקרים להשתמש במונח "תקיפה", למשל, אישה הותקפה, היה ניסיון של תקיפה, וכו'.

ב. לא למסור שום פרטים על עצם המעשה.

ג. רק בעת בירור משפטי של מעשה אונס, להשתמש במונחים שבהם השתמשו הצדדים בבית הדין. אך גם במקרה זה להימנע מתיאור פרטים, גם אם יינתנו במהלך המשפט.¹

בהחלטת ועדת העורכים נקשרו יחד שתי תופעות שונות ונפרדות זו מזו, ונגזרה עליהן צנזורה: התאבדות ואונס. כותרת ההחלטה: "החלטת ועדת העורכים בעניין הגבלות על ידיעות בדבר התאבדות ואונס". מה גרם לחברי ועדת העורכים להצמיד את שני הנושאים, אונס והתאבדות, זה לזה בהחלטתם? במה נראו להם שני נושאים אלה קשורים או דומים זה לזה?

גם התאבדות וגם אונס נחשבים מעשים לא נורמטיביים, קיצוניים וסוטים מההתנהגות האנושית המקובלת. בשנת 1960, בזמן קבלת החלטת הצנזורה העצמית של ועדת העורכים, עדיין לא היה קיים בארץ חוק העונשין, שנחקק לראשונה רק בשנת 1977, אלא "פקודת החוק הפלילי 1936", מורשת המנדט הבריטי. הפקודה הגדירה את החוקים הפליליים בישראל ואת העונשים שיוטלו על העובר עליהם. ניסיון התאבדות היה עברה פלילית עד 1966, שהעונש עליה מאסר. איש לא הואשם בעברה זו מקום המדינה ועד שינוי החוק.² ב"פקודת החוק הפלילי 1936", בפרק יז, "עברות כלפי המוסר", מפורטות העברות הנוגעות לנושאי מין, כולל אונס, אינוס, ניסיון לאונס, זנות ועברות מין נוספות.³ בתקנון ועדת העורכים בנושא "החלטות", סעיף 3, כתוב: א. החלטה המתקבלת ברוב רגיל של חברי הוועדה תחייב את הוועדה, למעט החלטה לפי סעיף 7 ב' דלהלן (הכוונה לדרשה לחיסיון המידע העומד להימסר בישיבה).

ב. המניין החוקי הדרוש לקבלת החלטות הוא נוכחות של 51% מחברי הוועדה.

ג. במקרה ובזמן ההצבעה על החלטה כל שהיא לא יהיה נוכח המניין החוקי, תידחה הישיבה בשעה אחת ותתכנס אחרי הפסקה כנ"ל וכל מספר חברים שיהיה נוכח אחרי הפסקה ייחשב למניין חוקי.⁴ איך קרה שהחלטה כה חשובה, של הטלת צנזורה מרצון על שני תחומים מורכבים כמו התאבדות ואונס, שתוכננה מראש, התקבלה, בסופו של דבר, על ידי שני עורכי עיתונים בלבד?

הרקע להחלטה

ביוני 1960 עסקו עורכי העיתונות העברית בתל-אביב בנושא "העיתונות כשירות ציבורי" בשני דיונים. חיים שורר, עורך דבר, אמר שבעיתונות כותבים הרבה על פשעים ואסונות, צרות, פריצות ורצח, ומתקבלת תמונה מעוותת. עורך הצפה, שבתאי דניאל, הסכים אתו. דווקא עורך מעריב, אריה דיסנצ'יק, אחד משני מקבלי החלטת הצנזורה העצמית, גרס כי יש להתקדם ולפרסם "ברוח הזמן" ולתת לקורא תמונה מלאה ככל האפשר. עורך חרות, אייזיק רמבה, אמר כי לעיתונות הישראלית

הזה לא יהיה חבר בה. שמחנו, כי נשמרו לנו סקופים"¹⁵. אבנרי הוסיף שהנחה את כתביו להתעלם מהוראת ועדת העורכים. שאר העיתונים, לדבריו, ציינו להחלטת ועדת העורכים עד שהעולם הזה שבר את קשר השתיקה.

היום, כחמישים שנה אחרי קבלת ההחלטה, קשה מאוד לברר מה גרם לוועדת העורכים לקבל החלטה זו. שני העורכים שישבו בוועדת המשנה, אריה דיסנצ'יק וגרשום שוקן, אינם בין החיים.

שני מאמרי מערכת, שפורסמו האחד ארבעה ימים לפני קבלת ההחלטה, ב-6 בינואר 1960, בעיתון **מעריב**, והשני ביום קבלת ההחלטה, 10 בינואר 1960, בעיתון **הצופה**, עשויים לשפוך אור על הלך הרוח ששרר בקרב העורכים.

בתאריך 6 בינואר 1960, ימים ספורים לפני קבלת ההחלטה, נכתב ב"יומן מעריב" (יומן העורך, לא כתוב שם הכותב, אך עורך העיתון באותו זמן היה אריה דיסנצ'יק, אחד משני מקבלי ההחלטה), תחת הכותרת "להסיק מסקנות":

הטרגדיה בבית שר ברמות השבים מזעזעת. צמרמורת עוברת אותנו, כשאנו מעלים לנגד עינינו את המעשה המחריד: אבי המשפחה רוצח את אשתו... ואת בתו... ואחר כך שם קץ לחייו... לוא היה זה המקרה הראשון בארץ – גם אז גדול ומחריד הזעזוע. אך הדבר הנורא הוא, שבמשך כשנה זהו המקרה השלישי – עד כמה שזכרונו אינו מטעה אותנו – של השמדת משפחה שלמה ע"י ראש המשפחה. זה לא רק מזעזע ומחריד – זה מדאיג ביותר. זהו אות-אזהרה של ערעור עצבים וחוסר שיווי-משקל, שפשו בשכבות השונות של בני הארץ הזאת [...]. והמדובר ביוצאי עדות שונות, בבני שכבות סוציאליות שונות, ברקע משפחתי שונה ובמעמד כלכלי שונה. זהו ערעור יצרים העובר בכל השכבות בציבור.

ואל המקרים המזעזעים האלה מתווספת שורה גדולה של התאבדויות ונסיגות-התאבדות, המקיפים גם הם את כל שדרות-הציבור, על כל השוני החברתי והכלכלי והעדתי. שרשרת מקרים מחרידים אלה מצביעה על זעזוע-עצבים מעורר דאגה. אין אלה מקרים לחקירות המשטרה ולממצאים שלאחר המוות... לא די בחקירת נסיבות הרצח וההתאבדויות ובניתוח הגוויות... דרוש ניתוח הנשמה וחייה הנפש של הציבור. בני הארץ הזאת, שנתקצצו מכל קצווי תבל – רובם הגיעו למולדתם אחרי שעברו עליהם גלי השמדה ושואה, גלי-רדיפה וחיים בתנאי פחד ודיכוי. השיבה למולדת וקליטה בחיי אדם וחיי אזרח תקינים הם תנאים נוחים להפגת המתח הפנימי ולהתערות בצורות חיים נורמאליות. אך נראה שתנאים אלה בלבד אינם מספיקים. יש להגיש לציבור עזרה פעילה, חוקרי הנפש והמתחכים אשר בתוכנו צריכים, ביוזמת השלטונות, לערוך סקר המצב ולטכס עצה, מה יש לעשות ובאילו אמצעים יש לנקוט, כדי לסייע לביצור מערכת-העצבים המערער. הנעמוד מן הצד ונודעזע, ונוסיף פעם בפעם עוד מספרים מחרידים למאזן-דמים מזעזע?¹⁶

מאמר מערכת זה נותן את ההסבר הסביר ביותר להחלטת ועדת העורכים. ההחלטה התקבלה ארבעה ימים לאחר פרסומו. ייתכן שהעורך הרגיש שתורמותו הפעילה למניעת מקרי התאבדות בעת מצוקה לאומית-חברתית תהיה צמצום הפרסומים בנושא.

ביום קבלת ההחלטה, 10 בינואר 1960, פורסם מאמר מערכת בעיתון **הצופה** תחת הכותרת "טירוף". המאמר דן בריבוי מקרי ההתאבדות ומנסה להציע סיבות ותמיכה למניעתם, גם בקבלת אחריות של מעצבי דמותה של המדינה:

ההתאבדויות לדעת נעשו מעשה יום יום בארץ. שולחים יד בנפשם

ההחלטה נכתב: "הועדה ממליצה לפנות אל כל העיתונים והשבועונים שאינם חברים בוועדת העורכים ולהציע להם להצטרף לסיכומים אלה. למסור הודעה בעיתונות מטעם ועדת העורכים על ההחלטה ברוח הסיכום".⁹ בתאריך 17 בינואר 1960 הועבר נוסח ההחלטה על נייר רשמי של עיתון **הארץ** מגרשום שוקן למשה רון, מזכיר אגודת העיתונאים.

מר רון היקר, ר"ב אני שולח לך, לפי בקשתך, את הצעתי בעניין החלטת ועדת העורכים על פרסום ידיעות על התאבדויות ואונס. אם מר דיסנצ'יק יסכים לניסוח זה רצוי שתשלח אותו כחוזר מטעם ועדת העורכים, מתוך ציון התאריך שבו תכנס ההחלטה לתוקף. אשר לשבועונים, הייתי מציע שוועדת העורכים תטיל על שניים שלושה מחבריה להיפגש עם עורכי השבועונים לשם הסברת ההחלטה ולשם מסירת הבקשה שהשבועונים יצטרפו אליה. ההזמנה לפגישה כזו הייתה צריכה להישלח מטעם ועדת העורכים. אין עניין זה צריך להשפיע, כמובן, על הכנסת החלטתנו לתוקפה, אך רצוי שהפגישה עם עורכי השבועונים תצא לפועל בערך באותו הזמן. בברכה, גרשום שוקן.¹⁰

ב-21 בינואר 1960 שלח משה רון את המכתב המובא למעלה לוועדת אגודת העיתונאים, לנשיאות ועדת העורכים, למזכירי מערכות העיתונים ולעורכי הרדיו (קול ישראל), העיתונים והשבועונים. עד סוף ינואר 1960 קיבלו כל העורכים את נוסח ההחלטה. העורכים התבקשו, במכתב הכיסוי הנלווה להחלטה ששלח משה רון, "להמציא את ההצעות הרצ"ב לחברכים בערים השונות ובמושבות".¹¹ כעבור שלושה ימים, בתאריך 24.1.1960, נשלחה ההחלטה לעורכי העיתונים פעם נוספת, הפעם בליווי מכתב כיסוי שעליו היו חתומים ד"ר הרצל רוזנבלום, יושב ראש ועדת העורכים, ומשה רון, המזכיר הכללי. במכתב זה נכתב: "הרינו מתכבדים להעביר אליך נוסח החלטות של ועדת העורכים בעניין פרסום מקרי התאבדות ואונס והננו מבקשים מכם להצטרף להחלטות אלה ולקיימן. נשמח לקבל אישור לבקשתנו".¹² עורכי העיתונים קיבלו את החומר, ועורכי עיתוני הילדים **הצפה לילדים** וה**ארץ שלנו** אף כתבו מכתבי תמיכה בהחלטה. למערכת השבועון **העולם הזה** ולעורכו אורי אבנרי נשלחה ההחלטה בליווי מכתב כיסוי שונה, אולי מתרפס מעט. המילים המודגשות מופיעות רק במכתב לעורך **העולם הזה**: "הרינו מתכבדים להעביר אליך נוסח החלטות של ועדת העורכים בעניין פרסום מקרי התאבדות ואונס, שהננו מעבירים לעורכי כל השבועונים בארץ, והננו מבקשים מכם להצטרף להחלטות אלה ולקיימן. נשמח לקבל אישור לבקשתנו, וגם למסור לכם כל אינפורמציה נוספת במידה ותידרש לכם".¹³ למרות הניסוח המעודן התנגד אורי אבנרי להחלטה וכתב תשובה למשה רון בתאריך 25 בינואר 1960:

כפי שאמרתי וחזרתי ואמרתי פעמים בלתי-ספורות, לא יקבל **העולם הזה** שום החלטות של גוף זה, השם עצמו שופט על העיתונות העברית, בעוד שה**העולם הזה** לא שותף בדיונים ולא ניתנה לו ההזדמנות להביע דעתו בנידון. לפני כמה חודשים אף פרסמתי על כך הודעה רשמית בעיתוננו. אם למרות כל זאת מצאה ועדת העורכים היוםיים לנכון ללכת בדרך זו ולקבל החלטות על דעת עצמה, מתוך אשלייה שאלה התיינה מחייבות את זולתם – הריני יכול רק להצטער על כך. **העולם הזה** לא זו בלבד שאינו מקבל החלטות אלה, אלא אף יילחם בהם וימסור את דעתו על כך לציבור הרחב.¹⁴

בראיון עם אורי אבנרי הוא אמר, בנושא חברות של **העולם הזה** בוועדת העורכים: "לא רצינו להיות חברים וגם לא רצו אותנו. כשבן-גוריון הקים את הארגון הזה, ועדת העורכים, הוא התנה תנאי שה**העולם**

תיאורים של מעשי זוועה [...] הוא הדין במעשי קלון ואונס. ישנם עיתונים שמרבים בפרסומים בתחום זה לאורך ולרוחב עמודים שלמים בליווי צילומים מאוסים. אבל גם עיתונים רציניים אינם נמנעים מפרסום ידיעות מסוג זה בהבלטה ניכרת. וכי אין צריך לשקול את ההפסד המוסרי כנגד השכר המפוקפק של הגשת חומר "מעניין" לקורא? [...] עיתונות חיובית, שמגמתה לשרת את הציבור, מן הראוי שתתן את דעתה לעניין הפרסומים של מעשי זוועה כגון התאבדויות לדעת, מעשי אונס ורצח, הן לגבי עצם פרסומם והן לגבי צורתם. יתכן שהקורא צריך לדעת כי בחיים היומיומיים קורים גם מעשים קשים ביותר, כדי להתגונן בפניהם באמצעים שונים. אבל יש הבדל בין הגשת החומר בנוסח זהיר ומאופק, תוך המנעות מפרטים מיותרים, לבין הגשת החומר בכותרות צעקניות, בפירוט ובצילומו. יש צורך להודיע. אסור לגרות.

בהמשך הוסיף הכותב (ייתכן שזה עורך העיתון, שבתאי דווייחיא) משפטים כמו: "לשים מחסום לעט ורסן למכונת כתיבה בשטח זה", "הבית רוצה שהעיתון יודיע ויפרש, יחייב וישלול, אבל יימנע ממתן חומר מזיק לפרט ולכלל. במיעוט דברים על התאבדויות לדעת, אונס וזוועות אחרים אולי לא יחדל פשע אבל וודאי שלא יתרבה פשע".¹⁸ עיתון ה**צופה**, שבו נדפס מאמר זה, הרבה בעצמו לפרסם כתבות מפורטות בעיקר בתחום ההתאבדות ופחות בתחום האונס. הכתבות כללו, כמו בעיתונים אחרים, תיאור מפורט ומעשי של שיטות ההתאבדות ותיאורים ציוריים ודרמטיים של נסיבות האירועים. סביר להניח שהיה קשר בין עיתוי פרסום מאמר מערכת זה, המעודד צמצום הפרסומים, לבין החלטתה של ועדת העורכים שהתקבלה ארבעה ימים קודם לכן. לא ברור באיזו מידה הועברה החלטת ועדת העורכים כהנחיה חד משמעית של עורכי העיתונים לכתבים ולעורכי המשנה. קשה גם להבין את המניעים של העורכים להגביל עצמם דווקא בשני נושאים אלה של התאבדות ואונס. בתקופת הצנע, שנים מספר לפני קבלת ההחלטה בוועדת העורכים, יצאה קריאה מהממשלה לתקשורת להתגייס למאבק התודעתי למימוש המדיניות הכלכלית הזו, אך העיתונים לא נענו לה ולא סייעו ביצירת הלך רוח של גיוס לאומי למאבק הכלכלי. העיתונים כולם, כולל **דבר**, העיתון של המפלגה השלטת מפא"י, תיארו את המציאות הקשה ששררה בתקופת הצנע בלי להתחשב בבקשת הממשלה לצמצם פרסומים בנושא. דווקא פה, בנושא ההתאבדות והאונס, התקבלה החלטת הצנזורה העצמית בהבנה על ידי עורכי העיתונים.

משיחות וראיונות עם עיתונאים שהיו פעילים בתקופת קבלת ההחלטה, עולה כי המניע לקבלתה היה תמים לחלוטין: רצונם של העורכים להגן על ציבור הקוראים על מנת להפחית מקרי חיקוי של אירועי התאבדות או אונס שמתפרסמים בעיתון. חיים יפת עבד כעיתונאי בירושלים עבור העיתון **הבוקר** ככתב לענייני משטרה ובתי משפט בין השנים 1944–1979, וכתב גם עבור העיתון **מעריב**. אחרי 1980 מונה למנהל אגודת העיתונאים בירושלים. יפת סיפר בראיון שקיימתי אתו כי "באותה תקופה היו המון התאבדויות, וחשבו בין העיתונאים לא לכתוב כלל על הנושא כי זה אולי מעודד מתאבדים". הוא הוסיף שכעיתונאי ירושלמי קיבל הנחיות מאגודת העיתונאים בירושלים שעודכנה על ידי האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל בבית סוקולוב, תל-אביב. לא זכורות לו אסמכתאות בכתב אלא רק בעל פה. בנושא ההחלטה הוא זוכר שהוטל איסור על פרסום השמות ופרטי זהויות אחרים. עם זאת מותר היה לפרסם כתבות בנושאים האמורים, וכך נעשה. הטיעון היה שפרסום מביא להמשך המעשים המתוארים. יפת התנגד להשקפה זו ולא האמין שהפרסומים יכולים להשפיע על מעשי התאבדות או אונס.

אנשים ונשים צעירים ובשנות העמידה. וכאן ושם גם זקן מטיל את עצמו מן הגג ונער בולע גולות רעל. בימים האחרונים החרידו אותנו התאבדות ורצח יחד. אבות של משפחות שחטו את ילדיהם ונשיהם ולבסוף טרפו את נפשם בכפם. איש ואדי רשמיייה טבח את אשתו ותלה את עצמו. איש רמות השבים פתח עורקי הידיים של בתו, אשתו ושל עצמו [...].

נפתולי אדם אין חקר להם. לאחר האסונות מנסים לחשוף את רקעם. כאן קדם הרס חיי משפחה, שם פחד מפני עונש על חטא, ובמקום שלישי אימת קשיים כלכליים. ודאי שלא מרוב טובה בעטו בחיים והורידו שאולה עמם את משפחותיהם. אבל אכזריות זו, שאין לה תקדימים מרובים, רצח ילדים בידי אביהם, פעם ופעמיים ושלוש פעמים, אי אפשר שלא יבקשו קשר כלשהו ביניהן לבין אווירה מוסרית מסוימת [...] מיליוני יהודים היו משועבדים לנאצים בארצות אירופה. בטרם הובלו למשפחות נדבקו בשארית חיהם, חיי דיכוי ורעב וחרפה, ולא שלחו יד בנפשם. יהודים מאמינים בקדושת החיים, במשמעותם הדתית. יהודים רחמנים, בני רחמים, לא נשברו גם כשהצוררים עשו הכל כדי לשברם. ואילו כאן, במדינת היהודים, קמים אבות ורוצחים את ילדיהם ונשיהם [...].

כלום לפנים לא היו אנשים לקויים במערכת עצביהם, לא היו בעלי יסורים גופניים ונפשיים, לא היו דחוקים במיצר כלכלי ולא היו כפופים תחת עקת הבדידות? וכי רק היום נוצרו קשיים משפחתיים ודחוקות כלכלית ורדיפה אחרי הישגים שלמעלה מהיכולת להשיגם? [...] התאבדות לדעת דינה כדון רצח [...] ויהודים נרתעו משליחת יד בנפשם כריתוי מפני רצח אחרים [...] יהודים, שגם בימי גזירות קשות נצמדו לחיים [...] לא זו בלבד שהיום נמצאים ביניהם מתאבדים לדעת אלא נמצאים גם משמידי משפחותיהם והם בני כל העדות וכל המעמדות. מעצבי דמותה החברתית מוסרית של המדינה שמא יתנו את דעתם לגורמי הטירוף הזה. שמא אין טיפוח יחסי כבוד וחשיבה לאדם היחיד, שנשחן בגלגלי מכונת הארגון הציבורית הנוקשה. שמא אין יד אנושית לרפא פצעים נפשיים של יחידים. שמא אין פנים מסבירות גם סלחניות לכושלים, שלא יראו את עצמם כמיותרים. שמא יש להסביר ולחזור ולהסביר למוכי יסורים, שיתגברו על דכאונם [...] המתאבדים באים מכל העדות והמעמדות [...].¹⁷

הכותב גרס שרוב המתאבדים מרוחקים מרקע דתי או מסורתי, ושהאמונה ושמירת המצוות מונעת התאבדויות.

כעבור ארבעה ימים פורסם מאמר מערכת נוסף ב**הצופה**: "פרסומים מזיקים". מאמר זה כבר דן ישירות בפרסומים עצמם ובהשפעתם על הציבור. נכתב שם כי נשיא בית המשפט העליון, בנאואו בחנוכת בית הפרקליט בתל-אביב, ייחד חלק מדבריו לתפקידה של העיתונות ואמר שיש עיתונים המפרסמים לשם סנסציה בלבד.

בזמן האחרון נתחדש הדיון על הכשרתם המוסרית של אנשי עיתונות. המדובר בפרסומים המפורטים על מקרי רצח ואונס, התאבדויות לדעת ומעשי זוועה אחרים. אילו עיתונים מגישים את החומר לפרטי פרטי, מעוטר צילומים, מאחר שהוא קולע ליצריהם של קוראים מסוימים. באים פסיכיאטרים ואומרים: עבירה שניתנה לה פירסום גוררת עבירות דומות אצל בלתי מיוצבים וחלושי כוח הכיבוש של עצמם. הם מסתייעים בניסיונות, שלאחר פשע כבד מתנשא גל של פשעים מאותו סוג. אתמול ניתן פרסום לידיעה שנערך בן 14 ניסה לטרוף את נפשו בתליה. הוא הסתכסך עם אביו בעסקי לימודיו והלך לפתור את הסכסוך בהתאבדות לדעת. האם אין כאן השפעת הפרסומים על התאבדויות, במיוחד ברמות השבים ובואדי רשמיייה, כשאבות השמידו את כל בני ביתם? במכתבי הורים למערכות עיתונים חוזרת ונשנית התביעה להפסיק

התיאורים הציוריים והדרמטיים של צורת המוות לא השאירו מקום לספק שהייתה זו התאבדות. מקרי התאבדות במדינות אחרות מפורסמים בהבלטה, גם אחרי קבלת ההחלטה, גם בעמודי העיתון הראשונים, בלי לחסוך במילים.

לגבי אונס, במקרים רבים במקום המילה "אנס" נכתבה המילה "תקף". הדבר גרם בלבול רב, שכן למילה "תקפה" יש משמעויות אחרות, והשימוש החדש במילה רוקן מתוכן ידיעות על תקיפות מסוג אחר. הידיעות העבירו לקורא מסר לא חד משמעי.

היישום וגלגוליו

הסיכומים וההחלטות שהתקבלו בוועדת העורכים במשך השנים, כמו גם מהלך ישיבות הוועדה, לא תועדו. העיתונאי צבי לביא, שערך מחקר על ועדת העורכים בכל ההיבטים, אמר לי שאין פרוטוקולים ואין חומר כתוב מוועדת העורכים.²⁷ במועצת העיתונות, לעומת זאת, יש התייחסויות להחלטה משנים מאוחרות יותר, שחלקן נוגעות למתן תוקף חדש לנושאים שהוזכרו בהחלטה. הנה חלק מהן.

בחוזר שפרסמה מועצת העיתונות בתאריך 15 במאס 1970 נכתב כי מר דוד לרנר מחיפה התלונן לפניו על כך שהעיתונים **מעריב** ו**הארץ** פרסמו ב-2 במאס 1970 ידיעה בדבר התאבדותו של אדם. לרנר ציין בתלונתו שפורסמו פרטים רבים על האסון ועל המתאבד והפרסום גרם לזעזוע נפשי קשה מנשוא למשפחת המנוח. לרנר הוסיף: "מאחר ולפי ידיעתנו דרך זו נוגדת את האתיקה העיתונאית ואת כללי המוסר האנושי נודה לכם באם תואילו להעמיד את הדבר לדיון בישיבתכם הבאה וזאת על מנת למנוע בעתיד כתבות מסוג זה". בהמשך אותו חוזר של מועצת העיתונות נכתב: "התלונה הנ"ל הועברה על ידינו ליועץ המשפטי שלנו, עו"ד ד"ר י' רוטנשטרייך, ומסקנתו היתה: 'לדעתי אין כאן כל עבירה על אתיקה מקצועית. אמנם, רצוי בהחלט, כי במקרה טראגי כזה לא יינתנו הפרטים שניתנו – אולם הדבר נתון לטעמו הטוב ולשיקולו של כל עיתון ועיתון. אני מציע לגנוז את התלונה'. נשיאות המועצה דנה בישיבתה ב-6.3.70 והחליטה לקבל את חוות הדעת של היועץ. אך יחד עם זאת הוטל על חבר הנשיאות, מר מ' ז"ק, לבוא בדברים עם ועדת העורכים, שתזכיר למערכות העיתונים את הסיכום שנתקבל בה בשעתו, כי אין מפרסמים בפירוש על התאבדות אלא בנוסח 'מת בנסיבות טראגיות'²⁸."

ב-23 וב-25 באפריל 1989 פורסמו **בידיעות אחרונות** ידיעות על מעשי אונס בשטחים. העיתון **מעריב** הגיש תלונה ליועץ המשפטי לממשלה על כך שבידיעות אלה צוינו שמה של אחת הנאנסות ופרטים מזהים אחרים שלה. באותה תלונה נכתב:

סעיף 1 לחוק העונשין (תיקון מס' 22) התשל"ז – 1988 [...] קובע עונש מאסר של שנה על עבירה של פרסום זהותה של אישה – במקרה זה, כמובן – שנאנסה. איך ייראה החוק ואיך נראה אנחנו העיתונים המציינים לחוק, אם נגד העיתון המפר את החוק לא יוגש כתב אישום? האין העבירה חמורה דייה או שלרשות מערכת התביעה הכללית אין די כוח אדם כדי לעקוב אחרי פרסומים חמורים כאלה? או שאין בנושא עניין ציבורי? כיצד נוכל להקפיד על מילויים של כללי אתיקה מקצועית, אם הפרת החוק אינה זוכה לתגובה?²⁹

בתגובה כתב מר ברוך אברהמי, ממונה בכיר על ייעוץ וחקיקה, בשם היועץ המשפטי לממשלה, מכתב לפרופ' עמוס שפירא, מ"מ נשיא מועצת העיתונות ובו הוא התייחס לתלונת **מעריב**:

עורך עיתון **הבוקר**, יוסף הפטמן, נתן הנחיה לעיתונאים להמשיך לכתוב כרגיל, והצנזור יהיה באחריות העורך. לדבריו כמות הדיווחים בשני נושאים אלה אכן ירדה בעקבות ההחלטה.¹⁹

דב יודקובסקי, שהיה בתקופת ההחלטה מרכז המערכת והעורך בפועל של העיתון **ידיעות אחרונות**, אמר שבתקופה המדוברת "ריבוי הפרסומים בנושאי התאבדות ואונס גרם לכך שמעשים אלה הפכו פופולאריים ומספר המקרים עלה, ומאז הוחלט לכתוב 'נסיבות טרגיות'²⁰." העיתונאי גיל קיסרי ציין שהייתה הנחיה לגבי התאבדויות, לכתוב "מת בנסיבות טרגיות". בקשר לאונס לא זכר הנחיה מיוחדת. הוא אמר ש"ירדו מהנושא", אך לא זכר מתי ואיך. בעת ההחלטה עבד בחדר החדשות ("ה"דסק") של העיתון **מעריב**.²¹ שלום רוזנפלד, סגן עורך עיתון **מעריב** בזמן קבלת ההחלטה, אמר בראיון שערכתי אתו שההחלטה התקבלה בתום לב ולא ממניעים נסתרים. הוא סיפר שהיו מקרים נוספים שבהם המערכת הפעילה צנזורה עצמית לא בתחומים ביטחוניים כדי למנוע התאבדות או פגיעה אישית אחרת. היו מצבים שבהם התקבלו החלטות כדי להגן על הציבור, ולאו דווקא החלטות ביטחוניות.²² בסימפוזיון שהתקיים בשנת 1988 בנושא "חדשות רעות והשפעתן על היחיד והציבור" הגדיר רוזנפלד מהן "חדשות רעות": "בחדשות שליליות אנחנו מתכוונים לשני סוגים: ראשית – אירועים, שמעצם מהותם נתפשים בחברה המתורבת כשליליים. כגון: רצח; שוד; אונס; פרידה; תאונה קטלנית; מעילה; הונאה; שריפה; מוות בנסיבות טרגיות; התקף לב או התאבדות של אדם ידוע בציבור".²³ גבריאל שטרסמן, שבעת קבלת ההחלטה היה כתב **מעריב** בירושלים, בין היתר לנושאי משטרה ובתי משפט, מאמין שהסיבה האמיתית להחלטת ועדת העורכים הייתה למנוע מקרי התאבדות ואונס, אף על פי שהוא מזכיר שוועדת העורכים נהגה מדי פעם להסתיר מהציבור מידע שעלול היה לפגוע בשלטון.²⁴ אלתר ולנר היה באותה עת כתב צבאי ומנהל עיתון **הצופה**. הוא ישב בוועדת העורכים כממלא מקומו של עורך **הצופה** בשנות השישים והיה חבר בה כעורך סוכנות הידיעות עת"ם משנות השבעים. אחרי פטירתו של מר משה רון, המזכיר הראשון של ועדת העורכים עד אז, בשנת 1982, מונה למזכיר ועדת העורכים ושימש בתפקיד זה עד סוף שנות התשעים. בתקופת תפקיד זה היה גם מזכיר ועדת הצנזורה. בראיון שקיימתי אתו ציין ולנר שבתקופה שקדמה להחלטה היה גל התאבדויות בין חיילים. הוא זכר פנייה של הרמטכ"ל ושל ראש אכ"א להימנע מפרסום אירועי התאבדות, כי חשבו שכל פרסום גורר מעשה נוסף. הוא זוכר שפנייה זו הייתה ספציפית לכתבים הצבאיים. לדבריו, ההחלטה לא שונתה באופן רשמי.²⁵

אורי אבנרי אמר שלגופו של עניין ההחלטה שטותית, כי אפשר להחליט על מילים חלופיות ל"אונס" או ל"התאבדות", אך הקהל יתרגל למילה החדשה ואז ההחלטה חסרת משמעות. הוא סיפר שכשהצנזורה אסרה על שימוש במילים מסוימות, **בהעולם הזה** מצאו מילה חלופית שהקהל ידע מה כוונתה ולכן אין כל טעם להחליף מושג אחד באחר.²⁶ לפי סקירת עיתונים שפורסמו בשנים שלפני ההחלטה ואחריה נראה שיש מידה של צדק בדבריו של אבנרי. לגבי התאבדויות, אכן בחלק מהמקרים שונה המינוח מ"התאבד" ל"מת בנסיבות טרגיות". אך השינוי בהרבה מקרים מאולץ ולא משיג את המטרה, שכן מקריאת גוף הכתבה ברור אופן המוות. גם לאחר קבלת ההחלטה המשיכו העיתונים לכתוב "התאבדות" ברבות מהידיעות, בניגוד להנחיות. יתר על כן, גם כשנעשה שימוש במינוחים חלופיים, דוגמת "מת בנסיבות טרגיות",

הם לא הזכירו את החלטת ועדת העורכים מ-1960 שלא הייתה מוכרת מכיוון שכנראה לא יושמה, לפחות לא לאורך זמן.

במשך השנים עלה לדיון במועצת העיתונות נושא הצנזורה על ידיעות בנושאי התאבדות ואונס, בניסיון לווסת ולהסדיר את נוהלי הפרסום בנושאים אלה ואת אכיפתם. מה שבדרך כלל עורר את הדיון היו תלונות של גופים ("מד"א, משרד הבריאות) שהתלוננו על חשיפת יתר מדיקה. וכך, בעקבות תלונת דובר מד"א נערכה ישיבה של ועדת האתיקה וההחלטות שהתקבלו בה פורסמו ב-21 בפברואר 1990. על פרסום שמה של קורבן אונס ותמונתה נכתב: "אין לפרסם פרטים מזהים, לרבות תצלום של קרבן אונס". על פרסום התאבדות נכתב:

א. חברי הוועדה הביעו את דעתם נגד הגבלות בפרסום התאבדויות.
ב. הוועדה החליטה להעביר לנשיאות עניין בקשת ד"ר דליה גלבוץ, פסיכולוגית ארצית של משרד הבריאות, שרותי בריאות הנפש – לקיים דיון משותף בין מועצת העיתונות ובין נציגים של הוועדה הבין-משרדית. נושא הדיון: "השפעתה של חשיפה תקשורתית על התאבדויות בני נוער". כן החליטה הוועדה להעביר לנשיאות גם את הצעת מר משה דיין, מנהל מחלקת הסברה ודובר מד"א, לקיים דיון משותף בנושא: "האם יש לדווח ולפרסם מקרי התאבדות".³³

על סמך החלטות אלה נראה כי איש מחברי ועדת האתיקה ואף מזכיר מועצת העיתונות לא הכירו את החלטת ועדת העורכים מינואר 1960. לפחות אחד מחברי ועדת האתיקה, שנכח בישיבתה זו בפברואר 1990, מר משה ז"ק, היה צריך להכיר החלטה זו, שכן הוא היה אחד המכותבים אליהם נשלחה ההחלטה בינואר 1960, כמזכיר עיתון מעריב. ב-8 במרץ 1990 נערכה ישיבה של נשיאות מועצת העיתונות ובה הוחלט:

בעניין פרסום שם ותמונה של קרבן אונס – הוחלט לקבל את המלצת ועדת האתיקה כי "אין לפרסם פרטים מזהים, לרבות תצלום של קורבן אונס", ולהוסיף לכך את המלים "ללא הסכמה בכתב של הקורבן". בעניין פרסום התאבדות בכלל והתאבדות בני נוער – הוחלט שועדת האתיקה תזמין את ד"ר דליה גלבוץ ממשרד הבריאות, מר משה דיין, דובר מד"א ואת ד"ר יצחק קדמן לדיון בנושא פרסום התאבדויות. הוחלט לרשום פ"כ [פרטיכל] מהדברים שיאמרו ולשלוח את החומר לכל חברי נשיאות מועצת העיתונות.³⁴

הכנס נערך ב-6 במאי 1990, וד"ר יצחק קדמן, מנכ"ל המועצה לשלום הילד, דיבר בה, בין השאר, על החוק האוסר על פרסום שמו וזהותו של קטין שהתאבד או שניסה להתאבד. החוק, לדבריו, לא אסר על פרסום. הוא אמר שהחוק לא נאכף ושהרבה עיתונאים בכלל לא יודעים על קיומו, וגם נמצאים בתחרות עם עיתונים אחרים שאולי כן יפרסמו. קדמן המליץ:

מועצת העיתונות צריכה לפרסם הוראות נגד גלוריפיקציה של מעשי התאבדות.

איסור ראיון קטינים בקשר להתאבדות ונסיונות להתאבד.

להימנע מפירוט דרכי התאבדות.

להימנע מתמונות הקשורות להתאבדות.

ואחרון אחרון חייב להיות שיקול שעל העורכים והעיתונאים להצניע את הידיעה. אי אפשר בעניין זה לקבוע כללים ברורים אך ישנה חשיבות לפניית של מועצת העיתונות לעורכים ולעיתונאים.³⁵

למחרת, ב-7 במאי 1990, הועבר סיכום הדיון לסוכנות עתי"ם. עיקרו היה "קריאה לעיתונים ולאמצעי התקשורת לרסן את הפרסומים על התאבדויות בקרב בני נוער וחיילים 'כדי למנוע גלוריפיקציה

פרסום זהותה של אישה שנפגעה ממעשה אונס הינו עבירה על סעיף 352 (א) לחוק העונשין תשל"ז – 1977. מקרה זה מעורר קושי שכן לפי לשון החוק האיסור חל על פרסום זהותו של "מי שנפגע בעבירה לפי סימן זה", ואילו במקרה דנן עבירת האונס נעברה מחוץ לישראל וחוק העונשין אינו חל על מבצעה. עם זאת, הפרסום נעשה בישראל ולאור תכלית החקיקה [...] להפנות להגדרת העבירות שחל איסור לפרסם זהות קורבנותיהן [...] אין ספק כי כבודה ופרטיותי של אישה משכם אינם קלים בעינינו יותר [...] המדיניות הנקוטה בידינו היא להימנע בכגון דא מהפעלת החוק הפלילי אם יכול הדבר לבוא על תקנתו בדרך אחרת. לפיכך הנחני היועץ המשפטי לממשלה להביא העניין בפניך ולבקש התייחסותה וטיפוליה של מועצת העיתונות.³⁰

אף שהעברה הייתה פלילית, ולא רק על החלטת ועדת העורכים, ניסו למצוא פתרון לנושא במוסדות העיתונאיים. בסופו של דבר עלה הנושא לישיבת נשיאות מועצת העיתונות ב-22 בספטמבר 1989. בעניין התלונה על פרסום פרטי הנאנסת לא היו החלטות ענייניות, אלא רק ציון העובדה שמעריב התלונן לפני היועץ המשפטי לממשלה במקום למועצת העיתונות.

באותו פרסום עסקו גם בהתאבדויות בני נוער. ב-8 בספטמבר 1989 פנתה ד"ר דליה גלבוץ, יושבת ראש הוועדה הבין-משרדית למניעת התאבדויות בני נוער במכתב לפרופ' עמוס שפירא שכתה אז כמ"מ נשיא מועצת העיתונות. היא כתבה:

הועדה הבין-משרדית למניעת התאבדויות בני נוער מונתה על ידי שרת הבריאות לפני כשנה וחצי, ומורכבת מנציגים מומחים ממשרדי החינוך, הרווחה, הקליטה, הפנים והבריאות וכן מצה"ל והמשטרה. ועדה זו הקדישה דיונים רבים בעניין ההשפעה האפשרית של כתבות באמצעי התקשורת אודות התאבדויות על מתאבדים פוטנציאליים אחרים. נמצאו בספרות ממצאים המעידים על אפשרות של השפעה "מדבקת" מעין זו. הועדה החליטה על כן לתמוך ביוזמתו של ח"כ נחמן רוז לתיקון חוק הנוער, כך שייאסר פרסום פרטים מזהים אודות קטין שביצע נסיון התאבדות או התאבד.

הועדה רואה חשיבות רבה בנושא זה, ואף הציעה בזמנו לח"כ רוז להרחיב את הצעת החוק, כך שתכלול גם איסור פרסום פרטים אודות אופן ההתאבדות, בנוסף לפרטים מזהים. זאת, מתוך התחשבות בכך שמדובר בדיני נפשות, וכי כל פעולה שיש לה סיכוי למנוע התפשטות התופעה, חובה לבצעה.

ברצוננו לדון כעת עם מועצת העיתונות בשני נושאים: ראשית, ברצוננו להדגיש בפניכם את קיומה של התקנה החדשה האוסרת פרסום שם ופרטים מזהים של קטין שהתאבד או ביצע נסיון התאבדות. זאת, לאור העובדה שכתבות העוברות על תקנה זו ממשיכות להתפרסם. שנית, ברצוננו לפנות אליכם מעבר לאיסור הצר של החוק ולנמק למה לדעתנו יש צורך חיוני להפעיל הגבלה עצמית בכל הקשור לכתבות אודות מתאבדים.³¹

היא חזרה והציעה דיון משותף למועצת העיתונות ולנציג הוועדה הבין-משרדית בנושא. בסיכום החלטות נשיאות מועצת העיתונות הוזכרה פנייתה של ד"ר גלבוץ וציוין ש"הוחלט להעביר את העניין לדיון בוועדת האתיקה".³²

בשנת 1990, שלושים שנה אחרי קבלת ההחלטה המקורית בוועדת העורכים, עסקה מועצת העיתונות באינטנסיביות בצנזורה על נושאי התאבדות והאונס. באותה תקופה הייתה חשיפה רבה לשני הנושאים בעיתונות, עד כדי כך שגופים רפואיים וחברתיים דרשו צמצום הפרסומים למען שלום הפרטים שנפגעו או שעלולים היו להיפגע מהפרסומים.

המועצה הציבורית לשלום הילד וצה"ל בעניין התאבדות בני הנוער – ממליצה ועדת האתיקה לנשיאות לדון יחד עם ועדת העורכים על הדרכים למניעת נזקים לבריאות הציבור שעלולים להיגרם על ידי צורת הפרסום.

3. הנשיאות ייפתח את כוחו של יו"ר ועדת האתיקה, מר משה ז"ק, להביא לדיון בוועדת העורכים את הנושא.⁴⁰

ב-18 בספטמבר 1990 סיכם משה ז"ק את ההחלטות שהתקבלו במכתב ששלח לפרופ' יצחק זמיר, נשיא מועצת העיתונות:

בהתאם להחלטה של נשיאות מועצת העיתונות דיווחתי לנשיאות וועדת העורכים על המשאלות של המשלחת המכובדת ממשרד הבריאות, מהמועצה לשלום הילד, שירות המבחן והשירות הפסיכולוגי של צה"ל, בישיבת ועדת האתיקה. מסרתי לנשיאות וועדת העורכים על המלצותיה של ועדת האתיקה, שאושרו על ידי נשיאות המועצה, בעניין החלת המשמעת של האתיקה המקצועית ביישום חוק המדינה לאיסור פרסום על התאבדות קטינים. נשיאות ועדת העורכים הביעה את נכונותה להיענות לבקשתנו בדבר הגבלת הפרסומים של התאבדות בני נוער שאינם חיילים, לפי דגם ההמלצה בעניין החיילים. עם הסכמתה זו של ועדת העורכים נסגר למעשה המעגל.

1. ביחס לקטינים – קיים חוק המדינה האוסר בתכלית האיסור פרסום מקרי התאבדות.

2. ועדת האתיקה אף המליצה להחיל את תקנון האתיקה המקצועית על עבירות חוק זה, במקרה שהרשויות המוסמכות יחליטו שלא לתבוע לדין את העבריינים.

3. נשיאות ועדת העורכים הסכימה להחיל את קריאתה זו על בני נוער שאינם חיילים.

בזאת תמה שליחותי... משה ז"ק.⁴¹

במקביל לישיבות שפורטו לעיל, כתב ד"ר צבי בן-ישי, סגן מנהל המרכז הרפואי רמב"ם, מכתב לפרופ' יצחק זמיר, נשיא מועצת העיתונות ב-13 באוגוסט 1990. במכתב, שכותרתו "פרסום שמות ותצלומי קרבנות אונס", הוא ביקש להעיר מחדש את הנושא במליאת מועצת העיתונות ולשקול המלצות מחייבות ש"לא יותר פרסום שמן ולא יותר פרסום צילומן של קרבנות אונס בישראל".⁴² יוסף קרני, מזכ"ל מועצת העיתונות, ענה לבן-ישי כי "בנושא זה קיימת הוראה מפורשת של מועצת העיתונות כי 'אין לפרסם פרטים מזהים, לרבות תצלום של קרבן אונס או של ניסיון אונס, ללא הסכמתו בכתב של הקרבן'".⁴³ קרני העביר את מכתבו של בן-ישי לחברי נשיאות מועצת העיתונות. עו"ד עמיהוד בן-רפורת ענה ליוסף קרני במכתב שכותרתו "צילום קרבנות אונס והתאבדות", שיש גם לדעתו "צורך דחוף בקביעת כללי אתיקה מפורטת בנדון".⁴⁴ בכותרת מכתבו שוב חברו, לראשונה מאז החלטת ועדת העורכים ב-1960, אונס והתאבדות. ואחרי זמן ארוך ודיונים רבים, עדיין לא היו כללים אחידים לגבי הפרסומים בשני נושאים אלה. מכתבו של ד"ר בן-ישי הועבר לעיתונים. גבריאל שטרסמן, שהיה באותה עת האומבדוסמן של העיתון מעריב, העביר מזכר לעורכי העיתונים תוך מתן תזכורת גם לעניין הפלילי:

אנא רשמו לפניכם וזכרו, כי הטרידה מעין זו, צילום ברשות הרבים וכדומה, הם פגיעה בהחלטות מחייבות של מועצת העיתונות, שהובאו לא מכבר לידיעת המערכת. כמו כן עלול צילום כזה ברשות הפרט וההטרדה להיות עוולה לפי חוק הגנת הפרטיות. אין איסור משפטי על פרסום זהות מי שנעשה בו ניסיון לעבירת מין (אולי יוגדר המעשה כתקיפה) אך אם מדובר בעבירה ממש, איסור הפרסום אינו אתי אלא

ואידיאליזציה של מקרים כאלה שיש להם השפעה שלילית על אוכלוסיה רגישה". ד"ר דליה גלבוש שיזמה את הכנס, אמרה: "אין לאסור כל פרסום על התאבדות כדי לשמור על העיקרון של זכות הציבור לדעת ויש כאן חיוב בפרסום אך יש למנוע לגיטימציה שעלולה לגרום לחיקוי המעשים". מר משה ז"ק, היושב ראש בפועל של ועדת האתיקה של מועצת העיתונות, הוסיף: "בעבר ניסו לתאר בעיתונים את ההתאבדות כ'מוות בנסיבות טראגיות' אך בכך לא מנעו את התופעות השליליות".³⁶ ז"ק למעשה הזכיר בעקיפין את ההחלטה של ועדת העורכים משנת 1960, גם אם הוא זכר הלך רוח יותר מאשר את קיומה של ההחלטה, ואף ציין שגם אם נענו לה – התוצאות לא היו משביעות רצון.

הייתה זו הפעם השנייה, אחרי החלטת ועדת העורכים מ-1960, שבה ניסה גוף עיתונאי לשים סייגים על הפרסומים בענייני התאבדות, מבלי להתייחס בשום דרך להחלטה הראשונה שהתקבלה שלושים שנה מוקדם יותר. הביטוי הרשמי להחלטה המחודשת היה במכתב שכתבה יהודית קנולר, יושבת ראש ועדת האתיקה של אגודת העיתונאים בתל-אביב, למזכ"ל מועצת העיתונות, ובו נכתב:

ועדת האתיקה בישיבתה מיום 17.5.1990, ובעקבות הדיווח על הישיבה המשותפת עם מועצת העיתונות, החליטה להמליץ לכנס את ועדת העורכים כדי למנוע בצורה מוחלטת כתבות צבע, רקע וצילומים בנושא ההתאבדות ולהסתפק אך ורק בדיווח ענייני ולא בעמוד הראשון. כל ידיעה על התאבדות חיילים והדיווח עליה חייבת להגיע אך ורק מדובר צה"ל, באם יקבעו נוהלי מסירת ידיעות.³⁷

במקביל לתכתובת ולישיבות הללו היו פניות למועצת העיתונות בצינור נוסף, שחתרו לאותו כיוון. מנכ"ל בית החולים הפסיכיאטרי געה, פרופ' שמואל טיאנו, פנה ב-26 באפריל 1990 למנכ"ל משרד הבריאות, ד"ר משה משיח, בנושא התאבדות בכלי התקשורת. הוא ביקש שד"ר משיח יפנה בדחיפות ללשכת העיתונות וידרוש שכלי התקשורת יפסיקו מיידית כל פרסום בנושא התאבדות, שכן הפרסומים מגדילים את מספר המתאבדים. כן ביקש להורות על הפסקת הפרסום למשך שנה, מתוך ביטחון שהדבר יביא לירידה במספר ניסיונות ההתאבדות.³⁸ בתאריך 4 ביוני 1990 שלח מר גבי זוהר, דובר משרד הבריאות, מכתב למר יוסף קרני, מזכיר מועצת העיתונות, ובו תלונה על כך ש"העיתונות מפרסמת בהבלטה יתרה את מעשי ההתאבדות של בני הנוער וחיילי צה"ל, תוך אזכור מפורט של מניעי ההתאבדות ודרכי ההתאבדות", אף על פי שהחלטה מחודשת על צמצום וצנזור הנושא התקבלה שלושה שבועות קודם לכן בוועדת האתיקה. "קשה בכוחה של מועצת העיתונות להורות חד-משמעית למערכת העיתונים על הפסקת פרסום דבר התאבדות בני נוער וחיילים, יחד עם זה, אני פונה אליכם על סמך חוות דעת של מומחים [...] לצמצם את פרסום ההתאבדות, או לפחות את פרסום תיאור הפרטים הנלווים לכל מעשי ההתאבדות".³⁹

ב-29 ביוני 1990 זומנו שוב חברי ועדת האתיקה של מועצת העיתונות לישיבה בעניין פרסום התאבדות. המלצות הישיבה הובאו על ידי משה ז"ק לישיבת הנשיאות של מועצת העיתונות ב-12 ביולי 1990. ההחלטות שפורסמו היו:

1. ועדת האתיקה רשמה לפנייה את החלטתה של ועדת העורכים על הגבלת הפרסומים על התאבדות חיילים ומציעה שמועצת העיתונות תאמץ החלטה זו.
2. לאחר ששמעה את חוות דעתם של נציגי משרד הרווחה, הבריאות,

משפטי והפרת האיטור כרוכה בעונש מאסר. מותר פרסום זהותו של אדם שנעברה בו עבירת־מין אך ורק אם הוא עצמו הסכים לפרסום כזה באולם בית־המשפט.⁴⁵

בפרוטוקול ישיבת ועדת האתיקה של מועצת העיתונות שנערכה ב־24 במארס 1991, שוב הופיעו התאבדות ואונס באותו סעיף: "4. צילומי קרבנות אונס והתאבדות וקרבנות פשע – יש לאכוף הכללים הקיימים המבטאים נורמות ראיות. ועדת תקנון האתיקה החדש תעסוק בניסוח חדש של כללים אלה. אין בפנינו תלונה ספציפית".⁴⁶ ביוני 2003 פרסם מנכ"ל המועצה הלאומית לשלום הילד, ד"ר יצחק קדמן, מסמך בשם "התאבדויות וניסיונות אבדניים של קטינים. קווים מנחים לסיקור תקשורת", ובו פירט את החוקים בנושא והוסיף סייגים מומלצים בפרסומים בנושא, שאינם מפורטים בחוק.⁴⁷ לאחר פרסום מסמך זה נערכה ישיבה של מליאת מועצת העיתונות, ובה נכחו, מלבד חברי המליאה, גם פרופ' ישראל אורבך (פסיכולוג מומחה לנושא ההתאבדויות), ד"ר יצחק קדמן (מנכ"ל המועצה הלאומית לשלום הילד) ומר איתן גולדברג (יושב ראש עמותת "בשביל החיים", עמותה למניעת התאבדות). בישיבה זו הוצגו נתונים על פרסומים בתקשורת בנושאי התאבדות והשפעת התקשורת על התאבדויות. הוחלט להקים ועדה שתשנה את התקנון ותמליץ לכלי התקשורת כיצד לדווח על התאבדויות.⁴⁸

ב־18 בספטמבר 2008 הוכנס תיקון לתקנון האתיקה של מועצת העיתונות ביוזמתה של השופטת דורנר. בפרק "קורבנות" נוסף סעיף 9.9: "בדיווח על התאבדויות על העיתון והעיתונאי לגלות רגישות וזהירות, ובדרך כלל ראוי להימנע מפרסום פרטים על שיטת ההתאבדות".⁴⁹ בפרוטוקול ישיבת מועצת העיתונות מתאריך 15 באפריל 2010, מתועד דיון בנושא פרסומים על אלימות ואונס בעיתונות, בהשתתפות חברי הוועדה, מומחים וחברי כנסת. כ"כ ציפי חוטובלי אמרה שתיאורים של מעשי אלימות ועברות מין הפכו להיות מפורטים בצורה בלתי נסבלת לאוזן ולעין, ומן הראוי לדווח שאירע מעשה אונס או מעשה של תקיפה מינית, אך באופן מבוקר. היא דיברה על תיאורי זוועה ואלימות שמופיעים בעיתונות וביקשה שמועצת העיתונות תקבע כללי אתיקה בנושא. לדבריה, העיתוננים נכנסים לתיאורים גרפיים מדי בנושאים של אלימות ועברות מין.⁵⁰ התעורר דיון על הגבלת הפרסום בנושאי אונס, והוצגו דעות שונות בנושא הגבלת מידת הפרסום על ידי חוק או על ידי תקנות ועדת האתיקה של מועצת העיתונות. העיתונאי דני זקן צירף לנושא האונס את נושא ההתאבדויות: "קודם כל דיברנו על החיקוי. כלומר, אם זה מתפרסם זה גורם לחיקוי. ברשת ב' הנוהג הוא למשל במקרים של התאבדות שאנחנו לא מדווחים ממה זה [...] המקום פה אולי באמת של מועצת העיתונות לתת איזה הנחיה [...] לעורכים יומיים, לכתבי משטרה. להציב להם את המראה הזאת".⁵¹

חשיבותו של הדיון הזה במועצת העיתונות היא בכך שלא ראשונה עלו התלבטויות אם אפשר באמצעות החלטות של ועדת אתיקה לקבוע באילו מילים מותר או אסור להשתמש, ואם אפשר לקבוע מהו הגבול – של הטעם הטוב או של סכנה לציבור – שאותו אסור לעבור. פרופ' עמוס שפירא אמר:

אני רוצה לומר שלדעתי לקבוע כללי אתיקה, גם אם לחלק מאתנו זה נראה די רצוי, זה לא קל. אני לא בדיוק רואה איך אפשר לעשות את זה מבלי לגלוש למחוזות שאנחנו לא רוצים להגיע אליהם. למשל, הוזכר פה הביטוי "טעם טוב" ככלל אפשרי או כנוסחה אפשרית. אני רוצה

להזהיר, להתנגד לשימוש במילה, המונח "טעם טוב". יש פסיקה על זה בבית משפט עליון, יש פסיקה של בתי דין שלנו לפני שנים בערעור. אנחנו אמרנו במפורש שאנחנו לא ממונים על הטעם הטוב. נקודה. אנחנו ממונים על דברים אחרים שמוזכרים במפורש בתקנון מועצת העיתונות. אנחנו לא צנזורים או מפקדים על הטעם הטוב. ולכן גם אם ננסה לנסח כללים כאלה או אחרים, אני כשלעצמי מתנגד משימוש במונח הזה טעם טוב.⁵²

מזכיר מועצת העיתונות, אריק בכר, הוסיף: "זה קשה גם, איך אתה עושה רשימה של מילים אסורות?".⁵³ פרופ' שפירא אמר שחברי מועצת העיתונות אינם צנזורים ואינם מחנכים, וזו גישה שונה לגמרי מזו שנקטו העורכים בשנות החמישים והשישים. הוא הציע לנהוג בדרך שונה מזו של החלטת ועדת העורכים מ־1960, שהכתיבה חוקים נוקשים לגבי צורת הדיווח בנושאי התאבדות ואונס, ואף קבעה באילו מילים מותר ואסור להשתמש. "הייתי מציע לשיקול דעת שלנו דרך פעולה אלטרנטיבית. לא כללים, נורמות עשה ואל תעשה, אלא לצאת במנשר. מועצת העיתונות יכולה לעשות את זה. היא עשתה את זה בעבר לא פעם ולא פעמיים. אבל לא על דרך קביעת חוקים או כללים משפטיים. שנפנה לציבור העיתונאים לכלי התקשורת, להצביע על הבעיה או מה שנתפס כבעיה בקרב חוגים כאלה ואחרים. לקרוא לזהירות, לשיקול דעת, להתחשבות, אולי לחשוב פעמיים".⁵⁴ כ"כ חוטובלי הביעה ספקות לגבי נכונותם של עורכי חלק מהעיתוננים לוותר מרצונם הטוב על תיאורים ופרטים שיכולים להגדיל את מכירת העיתוננים. לדעתה, רצון טוב של העורכים לא יספיק כדי למנוע פרסומים. העיתונאית יהודית יחזקאלי הוסיפה: "למעשה אנחנו חוזרים לדיונים שלפני עשור. לדעתי דיברנו על כללי אתיקה ועבירות אתיקה [...] כשאנחנו מביאים דיון מבית משפט ואנחנו לוקחים את הפרוטוקול ומקריאים אותו. ושם הכול בעצם, יש שם תיאור של אונס. את לא יכולה לא לצטט אותו. את יכולה לתקוף את הבעיה הזאת ברמה של העורך [...] אני יודעת שברדיו למשל מקפידים מאוד על העניין. ישמרו העיתוננים על לשונם". הפרשן המשפטי זאב סגל אמר:

אני לא מסכים לגישה שהביע פרופסור עמוס שפירא שהתפקיד שלנו הוא לא לחנך או לא להוביל לעיתונות יותר טובה [...] אנחנו לא בית משפט ולא מעין בית משפט ולא בדרך לבית משפט. [...] גם בתקנון האתיקה, הוא לא משוכלל מספיק. הוא לא עושה את הבדל הדרגה הזאת בין מעשה שהוא עבירת אתיקה [...] לבין דברים שמועצת העיתונות חושבת שצריך לנהוג בדרך מסוימת ואולי היא יכולה לעשות פעולות מסוימות [...] בנושא הזה של אלימות לא הייתי יוצר כרגע [...] כלל אתיקה שמחר יבוא מישהו וייקח את עורך ידיעות אחרונות למשפט, או עורך מעריב וייקח אותו למשפט [...] אבל הייתי מציע שאנחנו ניקח על עצמנו לעשות באמת את הפעולה החינוכית לאלימות, שתהיה פחות אלימה, פחות אגרסיבית.⁵⁵

עו"ד ארנה לין, המשנה לנשיאת מועצת העיתונות, סיכמה את הדברים ואמרה שהנושא הנוון ייכלל בהשתלמויות בנושא אתיקה במועצת העיתונות ושזה יהיה אחד הנושאים שבהם מועצת העיתונות תנסה להדריך טוב יותר את העיתונאים. בעתות מלחמה העיתונאים מכבדים את כבוד האדם ואת הפרטיות של נפגעי המלחמה, ולא מצלמים תצלומי תקריב של פצועים או חללים, האתיקה והקונסנזוס נשמרים, ולכן אפשר היה לצפות שיישמרו בנושאים החשובים גם בשגרה. אך הדבר לא יקרה, כנראה, ולכן הציעה לקבל החלטה על פרסום של גילוי דעת,

העונשין (תיקון מספר 87) (איסור פרסום שם מתלונן בעבירת מין), התשס"ו-2005". בהצעה זו הוצע לתקן את סעיף 352 ולהחיל את האיסור האמור גם על מי שהתלונן כי נעברה בו עבירת מין והדבר טרם הוכח.⁵⁹ רק אם נפגע עברת מין מודיע על הסכמתו לפרסום זהותו בבית המשפט, לא יישא המפרסם באחריות פלילית לפרסום. הוראה זו מתייחסת לבני אדם בכלל וברור שהיא כוללת קטינים ובגירים, נשים וגברים.

ראוי להתייחס גם לשאלה, מי היה האחראי לביצוע הנחיות הצנזורה המוסריות של ועדת העורכים ושל מועצת העיתונות? האם האחיות היא של העיתונאי המספק את המידע או של העורך? של עורך החדשות? של העורך הראשי? גבריאל שטרסמן התייחס לנושא זה:

פעמים אחדות נזקק בית המשפט לדון בשאלה מיהו "מפרסם" לצורך הסעיפים הדנים באיסור פרסום לפי החוק [...] נדונה טענה, שהעיתונאי שהביא את הידיעה לפרסום בעיתונו לא נתכוון כלל לעבור עבירה, משום שאין לראות בו את "המפרסם" כמשמעותו בסעיף 40 (בנוסח החוק הישן; כיום סעיף 70 לחוק), משום שכל הפעולות המנויות בהגדרה מתייחסות למפיץ או למוכר, אך לא לעיתונאי עצמו. בית המשפט העיר, שההגדרה שבחוק העונשין לקחה בחסר אולם גם על פיה ניתן לראות בעיתונאי "מפרסם". ברור הדבר, שהפצת "דברים בכתב" אינה מתחילה בשלב של מעשה הפצה הפיסי עצמו, כי אם בשעה שאדם עושה מעשה שהוא תחילתה של שרשרת פעולות הבאות לאחר מכן [...] העיתונאי המוסר ידיעה עיתונאית מפעיל בכך מנגנון שתוצאות פעולתו היא שהדברים המודפסים בעיתון יובאו לידיעת הרבים, היינו הוא העיתונאי גורם, יחד עם אחרים המשתתפים בתהליך זה, להפצת הדברים.

במקרה אחר (ת.פ. [ת"א] 94/238 מ.י. נ. ידיעות אחרונות בע"מ ואח' – לא פורסם) נתפרסם בעיתון שם של קטינה בת 14 שהתאבדה. במשפט טען הכתב, שכתב את הידיעה, שהוא רק מעביר חומר ואינו "מפרסם" מבחינת ההגדרה בחוק העונשין.

מן ההגדרה בסעיף 2 לחוק העונשין למד בית המשפט, שהסממן המובהק של פרסום הינו פניה לציבור [...] לפיכך, העברה פנימית של חומר האסור בפרסום בתוככי גוף או מוסד כלשהו, שלא לצורך פרסומו, איננה יכולה להיחשב כ"פרסום".

קבע השופט ד"ר עמירם בנימיני: "איני סבור שהחוק אוסר על כתב להעביר את פרטיו המזהים של קטין שהתאבד יחד עם הכתבה שהכין ובלבד שפרטים אלו מועברים שלא לצורך פרסומם אלא בשל הצורך בהמשך החקירה העיתונאית בפרשת ההתאבדות. במקרה שלפנינו הנני קובע, שהפרטים האסורים בפרסום הועברו משום שהכתב סבר שיש מקום לפרסומם".

היסוד הנפשי הדרוש לשם הוכחת העבירה לפי סעיף 24(א) לעיל הוא רשלנות. אין צורך להוכיח כוונה לפרסם את פרטיו המזהים של הקטין בניגוד לחוק אלא די בכך שהנאשם היה בעמדה, שבה יכול היה בנקיטת אמצעי זהירות או פיקוח נאותים למנוע את הפרסום ולא עשה כן, כאשר אדם סביר במצבו, בנסיבות העניין, היה מודע או צופה את האפשרות שהפרטים האסורים בפרסום יפורסמו. אם רוצה הכתב למנוע במקרה כזה את האפשרות שיואשם כשותף, לדבר עבירה, ובהתחשב בכך שהיסוד הנפשי הדרוש להוכחת העבירה לפי סעיף 24(א), הינה רשלנות, מן הראוי שידגיש בחומר שהוא מעביר למערכת את הפרטים האסורים בפרסום בליווי אזהרה מתאימה. אם יזהיר והמערכת תפרסם, האחריות נופלת כולה על העורך והעיתון.

אכן, בניין זה כבר נפסק [...], כי ניתן לראות בעיתונאי המוסר ידיעה

"כי זה שזה מטריד את כולנו ברמה מאוד גבוהה של חשש והטרדה ודאגה, זה ברור. זאת אומרת [...] הקשר הלא קדוש הזה בין אלימות ועבירות המין והפורנוגרפיה והחשפנות והתיאורים הקשים, זה מטריד את כולם [...] צריך גם אי פעם לתת את הדעת לזה שהעורך והמו"ל שולח את העיתונאים לאותם מקומות שבהם הם נפגעים גם באופן אישי, לא רק כשהם צריכים לדווח. ואז אנחנו כקוראים קוראים את זה, אלא גם כשהם צריכים בעצמם להיחשף לזה"⁵⁶

רבות מן ההחלטות של ועדת העורכים ושל מועצת העיתונות הן החלטות בנושאים של אתיקה. בנושאי ההתאבדות והאונס הנדונים פה, חלק גדול מאיסורי הפרסום קבועים בחוק. בדיוני מועצת העיתונות וועדותיה מהתקופות המוקדמות, לרוב אין אזכור לעניין העברה הפלילית הכרוך בפרסומים אסורים וההתייחסות היא בעיקר אתית. בזמן קבלת ההחלטה, ינואר 1960, לא היה איסור פרסום על התאבדות ואונס באופן כללי, מלבד לנושא קטינים. הדבר שונה בחוק בשנים מאוחרות יותר. בישראל, כמו בדמוקרטיות מערביות אחרות, פומביות הדיון היא אבן יסוד של הדמוקרטיה. כל תוכן שנדון בבית המשפט והוא פומבי אין צידוק להגביל פרסומו בעיתונות. אולם לעקרון הפומביות קיימים סייגים וגבולות שנועדו להגן על ביטחון המדינה, על קטינים, על הפרטיות ועוד.

סעיף 24 בחוק הנוער (טיפול והשגחה) התש"ך-1960, עוסק באיסורי פרסום הקשורים לקטינים, וכוללים בו סעיפים בשני הנושאים הנדונים פה: התאבדות ואונס.

24. (א) (1) המפרסם שמו של קטין או כל דבר אחר העשוי להביא לידי זיהויו של קטין בין על ידי כלל הציבור ובין על ידי סביבתו הקרובה, או לרמוז על זיהויו כאמור, בין באמצעות פרסום של קולו, דמותו, כולה או חלקה, סביבתו או דמויות הקרובות לקטין, ובין בדרך אחרת, באופן או בנסיבות שיש בהם כדי לגלות אחד מאלה:
[...] (א) הקטין ניסה להתאבד או התאבד;
[...] (ו) נעברה בקטין עבירת מין, עבירת אלימות, עבירה של התעללות, או שנעברה בו עבירה בידי האחראי עליו כמשמעותו בסעיף 368 לחוק העונשין.⁵⁷

לא קיים בחוק איסור פרסום על נושא התאבדות, מלבד לגבי קטינים. אין איסור על פרסום שם ופרטים מזהים אחרים של אדם שהתאבד או שניסה להתאבד, ובלבד שאינו קטין. איסור הפרסום הראשון בתחום עברות מין הוכנס לחוק בשנת 1988. עד אז לא הייתה מניעה לפרסם פרטים מזהים של נפגעי עברות מין, כולל אונס. סעיף 352 בנוסחו הנוכחי לא היה קיים בחוק המקורי משנת 1977. כל מה שהופיע ב"סימן ה' – עבירות מין" לפני שנת 1988, לא כלל הוראה על איסורי פרסום. עד אז התפרסמו בעיתונים סיפורי אונס, ובהם נדפסו שם המתלוננת ופרטים אחרים עליה. אולי זה היה בניגוד להחלטות אתיות של ועדת העורכים ושל מועצת העיתונות, אך לא בניגוד לחוק. בתיקון שתוקן ב"חוק העונשין, התשל"ז-1977" בתאריך 31 במארכ 1988, בחלק "סימן ה': עבירות מין", לאחר פירוט עבירות המין האסורות, מופיע סעיף 352:

(א) המפרסם ברבים שמו של אדם או של כל דבר שיש בו כדי לזהות אדם כמי שנפגע בעבירה לפי סימן זה, דינו – מאסר שנה.
(ב) לא ישא אדם באחריות פלילית לפי סעיף קטן (א) אם האדם ששמו או זהותו פורסמו כאמור נתן את הסכמתו לפרסום, בפני בית משפט.⁵⁸

בתאריך 31 באוקטובר 2005 הוגשה הצעת חוק בכנסת, "הצעת חוק

- 25 ראיין המחברת עם אלטר ולנר, 5.2.2006.
- 26 ראיין המחברת עם אורי אבנרי, עיתונאי ופוליטיקאי, 3.12.2006.
- 27 שיחה עם צבי לביא בתאריך 4.4.2011.
- 28 "מועצת העיתונות בישראל", חוזר מספר 20, 13.3.1970, תל-אביב, הוצאת בית העיתונאים ע"ש נחום סוקולוב. ארכיון מועצת העיתונות, בית סוקולוב, תל-אביב.
- 29 גבריאל שטרסמן, הפרת החוק על יד התקשורת, מכתב מעיתון מעריב ליועץ המשפטי לממשלה מר יוסף חריש, 24.4.1989. שם.
- 30 ברוך אברהמי, תלונת מר גבריאל שטרסמן בעניין פרסום שמה ותמונתה של קרבן אונס בעיתון ידיעות אחרונות, מכתב לפרופ' עמוס שפירא, מ"מ נשיא מועצת העיתונות, 13.8.1989. שם.
- 31 דליה גלבוש, מניעת התאבדויות בני נוער, מכתב לפרופ' עמוס שפירא, מ"מ נשיא מועצת העיתונות, 8.9.1989. שם.
- 32 י' קרני, החלטות נשיאות מועצת העיתונות בישיבה ביום 22.9.1989, 4.10.1989. שם.
- 33 הנ"ל, החלטות ועדת האתיקה בישיבתה ביום 20.2.1990, 21.2.1990. שם.
- 34 הנ"ל, ד"ח מיישבת נשיאות מועצת העיתונות ב-8.3.1990, 12.3.1990. שם.
- 35 מדברי ד"ר יצחק קדמן, מנכ"ל המועצה לשלום הילד, בכנס בעניין פרסום התאבדויות שהתקיים ביום 6.5.1990. שם.
- 36 הודעה רשמית לעיתונאים ממועצת העיתונות, 7.5.1990. שם.
- 37 יהודית קנולר, יו"ר ועדת האתיקה של מועצת העיתונות, מכתב למזכ"ל מועצת העיתונות, 28.5.1990. שם.
- 38 פרופ' ש' טיאנו, התאבדויות בכלי התקשורת, מכתב לד"ר משיח, מנכ"ל משרד הבריאות, 26.4.1990. שם.
- 39 גבי זהר, מכתב למר יוסף קרני, מזכ"ל מועצת העיתונות, 4.6.1990. שם.
- 40 סיכום ישיבת נשיאות מועצת העיתונות, 27.7.1990. שם.
- 41 משה ז"ק, מכתב לפרופ' יצחק זמיר, נשיא מועצת העיתונות, 18.9.1990. שם.
- 42 ד"ר צ' בן-ישי, פרסום שמות ותצלומי קרבנות אונס, מכתב לפרופ' יצחק זמיר, 13.8.1990. שם.
- 43 י' קרני, מכתב לד"ר צ' בן-ישי, 23.8.1990. שם.
- 44 עו"ד י' עמיהוד בן-פורת, צילום קרבנות אונס והתאבדויות מכתבך 91/90 מ-23.8.1990. שם.
- 45 גבריאל שטרסמן, עבירות מין, מזכר לעורכי העיתונאים, 27.8.1990, ההדגשות במקור. שם.
- 46 עו"ד יובל קרניאל, פרוטוקול ישיבת ועדת אתיקה, 24.3.1991. שם.
- 47 ד"ר יצחק קדמן, התאבדויות וניסיונות אובדניים של קטינים. קיום מנחים לסיקור תקשורת, המועצה הלאומית לשלום הילד, 8.6.2003. שם.
- 48 פרוטוקול ישיבת המליאה של מועצת העיתונות מיום 29.6.2003. שם.
- 49 תקנון האתיקה המקצועית של העיתונות. תקנון מועצת העיתונות בישראל, תל-אביב, 2010.
- 50 פרוטוקול ישיבת המליאה של מועצת העיתונות, 15.4.2010, עמ' 2-4. אתר מועצת העיתונות (נדלה לאחורונה בתאריך 12.10.2013).
- 51 שם, עמ' 6.
- 52 שם.
- 53 שם.
- 54 שם, עמ' 7.
- 55 שם, עמ' 7-8.
- 56 שם, עמ' 9.
- 57 חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960, ס"ח התש"ך 311, עמ' 52.
- 58 ס"ח התשמ"ח 1246 (תיקון מס' 22), עמ' 62.
- 59 ה"ח הכנסת התשס"ו 97, עמ' 6.
- 60 גבריאל שטרסמן, "מיהו מפרסם". ספר בהכנה בנושא איסורי פרסום.

לפרסום בעיתונו כמי ש'פרסם' את הידיעה במובנם של הסעיפים הללו. הלכה זו אושרה גם בפסקי דין אחרים ובערכאת ערעור [...] ובמשפט נוסף [...] טענה העיתונאית הנאשמת, שהיא לא פרסמה דבר, שכן רק אספה חומר ומסרה אותו לעורך, כדי שישקול פרסומו.⁶⁰

החלטת ועדת העורכים בשנת 1960 התקבלה בתקופה שבה הציבור נזון מחדשות דרך העיתונים. היום, כשהמידע זורם לצרכניו ברשת האינטרנט ומגיע לעיני כל צרכן ולידיעתו תוך זמן קצר מהתרחשות האירוע המדווח, יש קושי רב באכיפת איסורי פרסום. תפקידה של העיתונות הכתובה כמספקת המידע החדשותי ומפרשת אותו, כמחנכת וכקובעת נורמות, קטן והצטמצם מאד.

הערות

- 1 משה רון, מזכיר כללי של ועדת העורכים, מכתב ל"ועדת עורכי העיתונאים היומיים במדינת ישראל", תל-אביב, 21.1.1960. גנוך אגודת העיתונאים, תיק 52 ו' קופסא 11, מינואר 1959 עד מאי 1960.
- 2 L. Headley, "Jewish Suicides in Israel", in N.L. Farberow (ed.), *Suicide in Different Cultures*, Baltimore, MD, University Park Press, 1975, pp. 215-218
- 3 גורלי, א' (עורך), פקודת החוק הפלילי מס' 74 לשנת 1936, תל-אביב 1950, עמ' 40.
- 4 תקנון ועדת העורכים של העיתונאים וכלי התקשורת בישראל. גנוך אגודת העיתונאים, תיק 52 ו' קופסא 11, מינואר 1959 עד מאי 1960.
- 5 "סימפוזיון: העיתונות כשרות ציבורי", בתוך: א' קלאוס, א' שאנן, וא"ב יפה (עורכים), ספר השנה של העיתונאים תשכ"א, תל-אביב 1961, עמ' 14-38.
- 6 מ' נאור, "העיתונות בשנות החמישים", בתוך: ח' יבלונקה וצ' צמרת (עורכים), העשור הראשון תש"ח-תשי"ח, ירושלים, יד יצחק בן-צבי, 1997, עמ' 223.
- 7 משה רון, מזכר לחברי ועדת העורכים, 8.1.1960. גנוך אגודת העיתונאים, תיק 52 ו' קופסא 11, מינואר 1959 עד מאי 1960.
- 8 משה רון, מזכר לחברי ועדת העורכים, 10.1.1960. שם.
- 9 אריה דיסנצ'יק, מכתב לנשיאות ועדת העורכים, תל אביב, 10.1.1960. שם.
- 10 גרשום שוקן, מכתב למשה רון, מזכיר אגודת העיתונאים, 17.1.1960. שם.
- 11 מכתב ממזכירות ועדת העורכים לעורכי העיתונאים, 21.1.1960. שם.
- 12 מכתב מיו"ר ועדת העורכים, ד"ר הרצל רוזנבלום, ומשה רון, מזכ"ל ועדת העורכים, למערכת העיתונאים, מתאריך 24.1.1960. שם.
- 13 מכתב מיו"ר ועדת העורכים, ד"ר הרצל רוזנבלום, ומשה רון, מזכ"ל ועדת העורכים, למערכת השבועון העולם הזה לידי העורך אורי אבנרי, מתאריך 24.1.1960, ההדגשה שלי. שם.
- 14 מכתב מאורי אבנרי, העולם הזה, למשה רון, 25.1.1960. שם.
- 15 ראיין המחברת עם אורי אבנרי, עיתונאי ופוליטיקאי, 3.12.2006.
- 16 יומן מעריב (אריה דיסנצ'יק), "להסיק מסקנות", מעריב, 6.1.1960, עמ' 8.
- 17 מאמר מערכת, "טירוף", הצופה, 10.1.1960, עמ' 2.
- 18 מאמר מערכת, "פרסומים מזיקים", שם, 14.1.1960, עמ' 2.
- 19 ראיין המחברת עם חיים יפת, כתב לענייני משטרה ובתי המשפט בשנים 1949-1979 בעיתונים הבוקר ומעריב, 29.12.2006.
- 20 ראיין המחברת עם דב יודקובסקי, עורך העיתון ידיעות אחרונות בתקופת המחקר ומאוחר יותר גם עורך מעריב, 14.2.2006.
- 21 ראיין המחברת עם גיל קיסרי, עיתונאי בעיתון מעריב, 9.11.2007.
- 22 ראיין המחברת עם שלום רוזנפלד, סגן עורך העיתון מעריב בתקופת המחקר ועורך העיתון מאמצע שנות השבעים, 29.7.2007.
- 23 שלום רוזנפלד, (1988). "חדשות רעות' והשפעתן על היחיד והציבור", קשר, 3 (1988), עמ' 79.
- 24 ראיין המחברת עם גבריאל שטרסמן, 21.7.2007.